

کتابشناسی موضوعی

کتابشناسی

شرح

اسماء الحسنی

محسن معینی

امیدواریم این کتابشناسی برای محققین علوم قرآنی، فلسفی، عرفانی و دیگر علوم مفید واقع شود.

الف- کتابهای چاپی

۱- محمدرضا بن محمد مؤمن امامی مدرس خاتون آبادی اصفهانی، اسماء الحسنی، تهران ۱۲۷۳ق، چاپ سنگی، قطع رحلی. ر.ک: خانباامشار، فهرست کتابهای چاپی فارسی، ج ۱، ص ۳۲۲.

۲- سید کاظم ارفع، اسماء الحسنی، تهران، ۱۳۷۰ش، چاپ مؤسسه تحقیقاتی و انتشاراتی فیض کاشانی.

۳- عبدالعلی بازرگان، اسماء الحسنی، تهران، ۱۳۶۱ش، شرکت سهامی انتشار.

۴- احمد بن حسین بیهقی، الاسماء والصفات، بیروت ۱۴۰۵/۱۹۸۴. محمد محیی الدین جعفری زینی نیز در الله آباد سال ۱۳۱۳ آن را منتشر ساخت.

۵- عبدالرحمان بن اسحاق زجاجی (متوفی، ۳۳۷هـ.ق)، اشتقاق اسماء الله، چاپ عبدالحسین مبارک، بیروت، ۱۴۰۶/۱۹۸۶.

۱. ر.ک: دکتر سید حسین نصر، جوان مسلمان و دنیای متجدد، ترجمه دکتر اسعدی، ص ۳۷.

(۱)

بنا به آیه شریفه «ولله الاسماء الحسنی فادعوه بها» مسلمانان دعوت شده اند تا خداوند را با اسماء الحسنی بخوانند. بدین جهت علم کاملی در باب اسماء الله شکل گرفته است که عملاً از مبادی همه علوم اسلامی دیگر، اعم از کلام، فقه یا فلسفه محسوب می شود. متفکران مسلمان در طول قرون کتابهای بیشماری درباره اسماء الله نوشته اند.^۱

(۲)

در این کتابشناسی از ذکر بسیاری کتابها که در این موضوع نوشته شده، اما در کتب تراجم بی هیچ توضیح آمده، خودداری شده است. بنابراین ادعای استقصای کامل نداریم. درباره اسماء الحسنی اگرچه ضرورت داشت که در مقدمه این کتابشناسی مطالبی به تفصیل آورده شود، اما به دلایلی آن را به مجال دیگر واگذار داریم.

در این کتابشناسی، همچنین کتبی را که مستقلاً به شرح اسماء الحسنی- یا مثلاً شرح دعاء جوشن کبیر- پرداخته اند، آورده ایم، زیرا در غیر این صورت اکثر تفاسیر- علی الخصوص تفسیر المیزان علامه طباطبایی را که بحث مستوفایی در این موضوع دارد- نیز باید ذکر می شد.

۱۱- شهاب‌الدین ابوالقاسم احمد بن ابی‌المظفر منصور السمعانی (۴۸۷-۵۳۴ هـ. ق)، روح الأرواح فی شرح اسماء الملك الفسّاح، به تصحیح و توضیح نجیب مایل هروی، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۸، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

این کتاب یکی از شاهکارهای دیرینه و کهن زبان و ادب فارسی است که در نوع خود می‌توان آن را از کهنترین و نخستین نوشته‌های مستقل زبان فارسی در این موضوع [اسماء حسنی] به شمار آورد، زیرا با آنکه اشاراتی کوتاه در مؤلفات و منظومه‌های فارسی صوفیانه و غیر صوفیانه پیش از سمعانی در این مایه داریم و نیز بابتی از ابواب شرح التعرف به بحث پیرامون نفس اسماء و صفات حق تعالی اختصاص دارد، ولی مهمترین و هم‌گسترده‌ترین شرحها در اسماء حسنی به زبان عربی پرداخته شده است. این کتاب علاوه بر تفسیر و تأویل عرفانی آیات قرآنی، یکی از منابع موثق در خصوص احادیث قدسی و نبوی و اقوال مشایخ طریقت است. اشعار بسیاری نیز از شاعران فارسی زبان [و عرب زبان] و از جمله خود مؤلف آمده که از نظر تتبع در تاریخ ادبیات فارسی حائز اهمیت است. (ر. ک: مقدمه روح الأرواح، نجیب مایل هروی)

۱۲- حکیم متاله مولی هادی سبزواری (۱۲۱۲-۱۲۸۹ هـ)، شرح الاسماء، تحقیق دکتر نجفقلی حبیبی، تهران ۱۳۷۲ ش، انتشارات دانشگاه تهران.

این کتاب که شرحی است بر دعای جوشن کبیر براساس دعای مذکور که صد بند دارد، فصل بندی شده است. مؤلف نامدار و فرهیخته آن در ضمن شرح اسماء و صفات الهی به تأویل نیز پرداخته است و در برخی موارد نکته‌های فلسفی و عرفانی ارزنده‌ای آورده است. همچنین در جای جای کتاب به آیات قرآن و روایات پیامبر و ائمه معصومین (ع) اشاره کرده است. یکی دیگر از مطالب کتاب اشعار فارسی و عربی است که مؤلف با ذوق کتاب در موارد لازم به آنها استشهاد کرده است.

۱۳- محی‌الدین ابن عربی (۵۶۰-۶۳۸ هـ. ق)، الفوز الاسنی بمناجاة الله باسمائه الحسنی، مصر ۱۹۷۱ م (با عنوان مناجاة الرحمن بآیات القرآن، قاهره ۱۳۲۴ ق).

۱۴- علامه حسن حسن‌زاده آملی، کلمه‌هایی در توفیقیت اسماء، چاپ اول: قم، ۱۳۷۱، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

مؤلف دانشمند این کتاب را در هشت باب به رشته تحریر آراسته و ابواب آن چنین است. باب اول: تقریر محل نزاع در توفیقیت اسماء الله تعالی. باب دوم: در میان اسماء و صفات وجودی و سلبی، و اسماء ذات و صفات و افعال، باب سوم:

۶- ابوالعباس احمد بن معدنحوی (متوفی ۵۵۰ هـ. ق)، الانبیاء فی شرح الصفات والاسماء، به همراه کتاب دیگرش در ۱۳۰۲ هـ. ق در قاهره به چاپ رسید.

۷- محی‌الدین ابن عربی (۵۶۰-۶۳۸ هـ. ق)، انشاء الدوائر، همراه با دورساله دیگر، لیدن، ۱۳۳۶ هجری. ر. ک: معجم المطبوعات ۶۲۸.

۸- عبدالکریم بن هوازن قشیری نیشابوری (متوفی ۴۶۵ هـ. ق)، التعمیر فی علم التذکیر، با تحقیق ابراهیم بسیونی، مصر، ۱۹۶۸ م.

این کتاب یکی از نگاشته‌های مهم قشیری است که مؤلف آن را بر اثر درخواست راغبان به علم تذکیر و اسماء حسنی پرداخته، و ابن‌الجوزی آن را تلخیص کرده است. قشیری بخش‌بندی‌التعمیر را بر بنای «باب»، «فصل»، «نکته» و «نکته» اخیری گذارده است. مصنف پس از مقدمه‌ای کوتاه ذیل بابهای چندگانه به بحث پیرامون آیات «ولله الاسماء الحسنی فادعوه بها» (اعراف ۷/ ۱۸۰)، «قل ادعوا لله او ادعوا الرحمن ایاً ما تدعوا فله الاسماء الحسنی» (اسراء ۱۷/ ۱۱۰)، «تبارک اسم ربک ذی الجلال والاکرام» (الرحمن ۵۵/ ۷۸) و «سبح اسم ربک الاعلی» (اعلی ۱/ ۸۷) پرداخته و از اسماء و صفات و اخلاق حق تعالی سخن گفته و از اسم عارفانه «الله» آغاز کرده است. پس از آن در هر بابی به معنی اسمی از اسماء الله، و وجوه صرفی آنها به اختصار توجه داده و ضمن آوردن اقوال مشایخ صوفیه و حکایات آنان گاهی از قصص قرآن همچون قصه خلق آدم (ع) سخن داشته است (مقدمه روح الأرواح سمعانی، مایل هروی، نجیب، تهران، ۱۳۶۸)

۹- مولی حبیب‌الله بن علیمدد کاشانی ساوجی، خواص الاسماء فی شرح الاسماء (متوفای ۱۳۴۰ ق). این کتاب در سال ۱۳۲۹ به همراه «اثبات الرجعه» و «الاسرار الحسینیة» به چاپ رسیده است.

۱۰- شیخ عبدالله بن محمد انصاری، دقائق الاشارات الی معانی الاسماء والصفات. اختصار اسماء والصفات بیهقی، تحقیق شیخ عمادالدین حیدر، دارالعلم العربی، بیروت، ۱۴۰۸ هـ. ق.

خدای تعالی را از او پرسیده بود، نوشته است. وی پس از یک مقدمه کوتاه، کتاب را در سه فن آغاز نموده است. فن اول در مقدمات و پیشگفتارهاست که در آن چهار فصل را گنجانده است. فن دوم در اهداف و مقاصد که بر سه فصل مشتمل است و فن سوم در لواحق و تکمله‌هایی است که در آن نیز سه فصل آورده و به مباحثی از قبیل توفیقی بودن اسماء و فایده بر شمردن و مختص نمودن اسماء به ۹۹ اسم و غیره پرداخته است.

۱۷- تقی‌الدین ابراهیم بن علی بن حسن بن محمد ابن صالح کفعمی (قرن دهم)، **المقصد الاسنی فی شرح الاسماء الحسنی**.

این کتاب همچنین با نام «المقام الاسنی فی شرح الاسماء الحسنی» ذکر شده است. یک بار ضمن البلد الامین نیز به تحقیق شیخ فارس الحسون یک بار دیگر به چاپ رسیده است. از این مؤلف بزرگوار در شرح اسماء الحسنی نیز در کتابش به نام **مجموع الغرائب و موضوع الرغائب**، به تحقیق سید مهدی رجائی، (۱۴۱۲ هـ. ق/ ۱۳۷۱ ش قم مؤسسه انصارالحسین - علیه السلام) موجود است. ر. ک: نسخه خطی المقصد الاسنی در مجموعه کتب خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۱، ص ۲۱۸.

۱۸- دکتر احمد شرباصی (استاد دانشگاه الازهر)، **موسوعة له الاسماء الحسنی**، قاهره.

۱۹- سلیمان سامی محمود، **النور الاسمی فی شرح الاسماء الحسنی**، چاپ دارالصابونی، قاهره.

ب- کتابهای خطی

۲۰- محی‌الدین ابن عربی (۵۶۰-۶۳۸ هـ. ق)، **الاسماء**.

این عربی به اسماء الحسنی عنایتی ویژه داشته است و علاوه بر باب ۵۵۸ فتوحات مکیه که به اسماء الحسنی اختصاص دارد، هفت کتاب دیگر در خصوص اسماء الهی نوشته است که دو اثر چاپی وی در بخش کتب چاپی از نظر تان گذشت و آثار دیگر وی نیز در جای خود آورده خواهد شد.

ر. ک: محسن جهانگیری، ابن عربی، تهران ۱۳۶۸، ص ۹۲-۱۱۹؛ دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۲۳۰.

۲۱- سید حیدر آملی، **اسماء الالهیه و تعیین مظاهرها من الاشخاص الانسانیة**.

مؤلف در کتاب المقدمات من نص النصوص به این کتاب اشاره کرده و گفته است: ... ولما فرغت ... ثم من رسالة الاسماء الالهیه و تعیین مظاهرها من الاشخاص الانسانیة من آدم الی محمد - صلی الله علیه وسلم - و ما بینهما من الانبیاء والرسل علیهم السلام. ر. ک: المقدمات من نص النصوص، تهران

در علت توفیقی بودن اسماء لفظی الهی در نزد متکلمان. باب چهارم: در نقل برخی از آیات قرآنی در توفیقیت اسماء الله و اقوال و نکاتی چند. باب پنجم: در بیان عدد اسماء الله عظمت اسمائه. باب ششم: در توفیقیت اسماء الهی در نزد عارفان و حکیمان. باب هفتم: در بیان اختصاص اطلاق سمیع و بصیر، در میان قوای ظاهری. باب هشتم: در اطلاق اسمای الهی با مراعات ادب مع الله - عز اسمه.

۱۵- فخرالدین محمد بن عمر الخطیب الرازی (۵۴۴-۶۰۶ هـ. ق)، **لوامع البینات شرح اسماء الله تعالی والصفات**، راجعه و قدم له و علق علیه طه عبدالرؤف سعد، القاهرة، مکتبة الکلیات الازهریه، ۱۳۹۶ ق افسست چاپ تهران ۱۳۶۴ ش. همچنین تحت عنوان **لوامع البینات فی الاسماء والصفات**، طبع امین الخانجی، القاهرة، مطبعة شرقیه، ۱۳۲۳ ق.

«فخر رازی در نوشتن این کتاب به کتاب «المقصد الاسنی فی شرح اسماء الله الحسنی» تألیف ابو حامد غزالی نظر داشته و از آن بهره گرفته است. او در مقدمه، کتاب را به ابوالمؤید سام بن عمر بن مسعود بن حسین زین الدین تقدیم کرده و از علاقه خود به روشن ساختن مسائل مربوط به اسماء الهی سخن گفته است. کتابش مشتمل بر سه قسم است. قسم اول درباره مبادی و مقدمات. قسم دوم درباره صفات و اسماء الهی به معنی اخص کلمه و قسم سوم لواحق و تکمله‌هایی بر دو قسم پیشین را شامل است. در هر یک از این سه قسم نیز فصولی آورده که در آنها به مباحث مربوط به اسماء و صفات حق تعالی پرداخته است. فخر رازی در پایان به اسمایی نیز اشاره می‌کند که اطلاق آنها در حق خدای تعالی روا نیست و آنها عبارتند از تمنا، شهوت و عزم.

۱۶- ابو حامد محمد غزالی طوسی (۴۵۰-۵۰۵ هـ. ق)، **المقصد الاسنی فی شرح اسماء الله الحسنی**، حقیقه و قدم له فضله شحاده بیروت، دارالمشرق ۱۹۶۸ و نیز بیروت، بی تا/ و نیز القاهرة ۱۳۲۲ ق، ۱۳۲۴ ق و نیز ضبطه و خرج آیاته الشیخ احمد قبانی، دارالکتب العلمیه، بیروت، بی تاریخ.

غزالی این کتاب را به خواهش دوستی که شرح معانی اسماء

- ۲۸- محی‌الدین ابن عربی، *الاسم والرسم*. ر. ک. جهانگیری، ابن عربی، ص ۹۲-۱۱۹ و نیز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۲۳۰.
- ۲۹- زین‌المشایخ محمد بن ابی‌القاسم البقالی الحنفی (متوفی ۵۸۶ هـ. ق)، *الاسنی فی شرح الاسماء الحسنی*. ر. ک. کشف‌الظنون، ج ۱، ص ۹۱.
- ۳۰- ابی‌عبدالله محمد بن احمد ابی‌بکر فرح‌الانصاری قرطبی مفسر قرآن (متوفی ۶۷۱ هـ. ق)، *الاسنی فی شرح اسماء الله الحسنی*. ر. ک. همان مأخذ.
- ۳۱- محی‌الدین ابن عربی، *الاشارات فی شرح الاسماء الهیهة والکنایات*. ر. ک. جهانگیری، ابن عربی، ص ۹۲ و ۱۱۹ و نیز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۲۳۰.
- ۳۲- شیخ محمد بن محمد بن یعقوب الکومی التنوسی، *الایماء الی علم الاسماء*. شرحی است مختصر با آغاز: *لک الحمد نور الانوار ... اشار الی فهم لطائف اسرار الاسماء و منافعها و تصاریفها و توفیق اوفاقها الحر و فیه والعددیة*. این شرح را در محرم سال ۸۰۸ به پایان رسانده است. ر. ک. کشف‌الظنون، ج ۱، ص ۷۲۶ و ۷۰۲.
- ۳۳- شیخ محمد علی ابن ابیطالب حزین زاهدی گیلانی (متوفی ۱۱۸۰ هـ. ق)، *تفسیر اسماء الحسنی*. ر. ک. الذریعه، ج ۴، ص ۳۴۷ و نیز *ریحانة الادب*، ج ۲، ص ۴۱.
- ۳۴- ابوجعفر محمد بن جعفر بن احمد بن بَطَّه قمی، *تفسیر اسماء الله و ما یدعی به*، نویسنده از ادبا و محدثین شیعی قرن چهارم هجری است و این کتاب او یافت نشد. ر. ک. الذریعه، ج ۴، ص ۳۴۷ و نیز *هموج ۱۳*، ص ۸۸-۹۰ و نیز *ریحانة الادب*، ج ۷، ص ۴۱۷.
- ۳۵- نامعلوم، *تفسیر اسماء الحسنی (عربی)*، کتاب جنبه لغوی دارد و تنها اندکی به معانی عرفانی توجه کرده است. ۹۹ نام خدا تفسیر شده و اسماء الله را طبق حدیثی ۹۹ دانسته است. نویسنده در آغاز گفته که این شرح را از تفسیر قاضی ناصرالدین بیضاوی استخراج نمودم. ر. ک. مجموعه کتب خطی اهدایی دکتر مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۴۳ ش ۳۵.
- ۳۶- ابوعبدالله محمد بن اسحاق بن محمد مشهور به ابن منده (۳۱۰-۳۹۵ هـ. ق)، *التوحید و معرفة اسماء الله تعالی*. موجود در کتابخانه ظاهریه دمشق، فهرس ۳۱۳. ر. ک. دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی ۴/۶۹۸.
- ۳۷- علاء‌الدین علی بن محمد علی اربلی شافعی قادری، ۱۳۶۷، توس، ص ۱۱.
- ۲۲- مؤلف: نامعلوم، *اسماء عظامه و عمل دعوات*. آغاز: *در عمل دعوات اسماء عظام و شرایط آن انجام: مردمان بگفته طیب از آب و نان بازمی آید و از گفته حبیب از هوی و هوس بازمی آید*. ر. ک. نسخه های خطی کتابخانه محمودآباد، لکنهو، ص ۱۸۶.
- ۲۳- علی جوینی رومی، *اسماء عظام و حروف اسماء ملکه و جن (رساله در خواص)*. ر. ک. فهرست نسخه های خطی دانشکده هیات دانشگاه تهران، ص ۱۰.
- ۲۴- محمد ذاکر، *اسماء الله (رساله در بیان معانی و خواص)*. ر. ک. مأخذ سابق.
- ۲۵- یعقوب بن عثمان چرخ‌فروری، *اسماء الله (رساله در خواص)*. آقای دکتر نجیب مایل هروی در (مقدمه روح الأرواح سمعانی ص ۴۷) از شرح اسماء الله یعقوب چرخ‌فروری نامی به میان آورده اند که احتمالاً این کتاب مذکور همان باشد. همچنین شش عنوان کتاب دیگر با همین عنوان و مؤلف نامعلوم ذکر گردید که از آوردن آنها پرهیز می‌کنیم.
- ۲۶- ابوزید بلخی، *استاد ابوالحسن عامری*. (۲۳۵-۳۲۲ هـ. ق)، *اسماء الله عزوجل و صفاته*، هانری کرین در کتاب تاریخ فلسفه اسلامی (ص ۱۹۹) بی آنکه به مأخذی استناد کند، می‌نویسد: *ابوزید بلخی معتقد بوده است که نامهای خداوند که در قرآن آمده، از سریانی اقتباس شده است*.
- امام فخر رازی در کتاب *لوامع البینات* می‌نویسد: *ابوزید حدیث «ان لله تسعة وتسعين اسماً من احصاها دخل الجنة» را مطعون می‌دانست (لوامع البینات، ص ۷۷)*. ر. ک. دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۵۰۵ و برای گزارش کتاب ر. ک. ابن ندیم، فهرست، ص ۲۲۸.
- ۲۷- کافی الکفیات صاحب ابن عباد وزیر مشهور ایرانی، *اسماء الله و صفاته*. ر. ک. الذریعه، ج ۱، ص ۶۴ و نیز *معجم الأدباء*، ج ۶، ص ۲۶۰.

ر. ک: فهرست نسخ خطی عبدالحمید مولوی؛ نسخ خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۵۰، ص ۲۷.
۴۳- جلال الدین سیوطی (متوفی ۹۱۱ هـ. ق.) الدر المنظم فی الاسم الاعظم.

اول آن: الحمد لله الذي له الاسماء الحسنی الخ.
ر. ک: ایضاح المکنون فی ذیل کشف الظنون ج ۴، ص ۸۸.
۴۴- نامعلوم، رساله در خواص اسماء باری تعالی (فارسی).
آغاز: بدانکه اکثر اکابر در کتب خویش ابتداء به اسم الله نموده اند.

انجام: یا عجیب فلاتنطق الالسن لكل آياته وثنائه.
ر. ک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه وزیر یزد، ج ۵، ص ۱۵۹۶، ش ۳۲۷۲ (شماره عمومی ۱۸۶۳۳).
۴۵- رساله در خواص اسماء باری تعالی (فارسی).
آغاز موجود: فلیس لاحد علی احد فضل انما المؤمنون ...
انجام موجود: وفيها عد و خاص لایالونهم خیالا.
ر. ک: همان، ص ۱۵۹۷، ش ۳۲۷۶ (شماره عمومی ۱۹۹۴۳).

۴۶- رساله در خواص اسماء وطلسمات
آغاز موجود: فی حد انفسها لا فی غیرها ...
انجام موجود: وعسی علی هذا تامه
ر. ک: همان، ص ۱۵۷۱، ش ۳۲۰۳ (شماره عمومی ۱۹۱۵۶).

۴۷- شاه نعمت الله ولی، رساله سرالاسماء سرالاسماء غیرمتناهی و حروف متناهی (چهل بیت منظوم فارسی).
ر. ک: کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۱.
۴۸- سید علی جعفری صوفی حکیم رومی، سرالاسماء الله
آغاز: بسمله فایده در بیان خواص و آثار هزارویک نام باری ...

انجام: غیاث المستغیثین: فریادرس فریادخواهان ...
ر. ک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه وزیر یزد، ج ۳، ص ۹۱۹، شماره مجموعه ۱۲۹۶ (شماره عمومی ۱۰۰۹۹).
۴۹- میرعماد حسنی قزوینی مشهور به عماد الحسنی، شرح اسماء الله، نویسنده از مشاهیر خطاطین و سادات قزوین در عهد شاه عباس صفوی بوده است.

نسخ تبریز ۹۸۳ هـ به زبان فارسی ردیف ۵۰۶.
آغاز: هو الله الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم الملك القدوس ...
انجام: النافع النور الهدی البدیع الوارث الرشید الصبور ...

الحرز الاسنی فی شرح اسماء الحسنی.

آغاز: الحمد لله الذي لا اله الا هو الخ. ر. ک: کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۴۶.
۳۸- نامعلوم، خواص اسماء الله تعالی.

در مقدمه کتاب آمده که شهاب الدین سهروردی به اسماء حسنی اهمیت زیادی می داد و آن را هیچ گاه از خود دور نمی نموده است. مدتی فخرالدین ابوالمکارم به خدمت شیخ درخواست می کرد که این نامه را شرح کند. پس از چهل اربعین این کتاب را بیافت و به جانب فارس برفت و از عربی به فارسی برگرداند. هر نامی در این کتاب دو شرح دارد: یکی صغیر و دیگری کبیر، در هر مقطعی اول شرح صغیر و پس از آن شرح کبیر و پس از آن خود نام را می آورد و مجموع نامها که بدین گونه شرح شده اند، چهل نام است. انجام آن چنین است. و اسم اعظم این است یا غیائی عند کل کریتی ...

ر. ک: مجموعه کتب خطی کتابخانه آیت الله العظمی نجفی مرعشی، ج ۱، ص ۷۲، ش ۶۱.
۳۹- خواص اسماء الهی (به فارسی)، نستعلیق سده دوازدهم. ر. ک: فهرست نسخ خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران ص ۱۱۷.

۴۰- مولی احمد بن محمد التیمی، خواص اسماء تعالی (به زبان فارسی و به نظم).

تاریخ کتابت را در آخر کتاب چنین سروده است:
تاشد رقم این خواص اسمای عظام
در نهصد و هفتاد و دو در شهر صیام
ر. ک: الذریعه، ج ۷، ص ۲۷۱.

۴۱- نامعلوم، خواص اسماء حسنی. شامل ادعیه با ترجمه فارسی.
آغاز: هو الله الذي لا اله الا هو عالم الغیب والشهادة هو الرحمن الرحيم ...

ر. ک: نسخه های خطی در کتابخانه ندوة العلماء، ص ۷۴۲.
۴۲- خواص الاسماء وطلسمات. (فارسی و ناقص) شامل ابواب و فصول، ش ۱۷۸

عبدالعزیز بن نصیر که مؤلف کتاب است غیر از عبدالعزیز بن نصر الطبری است که کاتب کتاب است .

ر.ک: دکتر توفیق سبحانی، فهرست نسخه های خطی فارسی کتابخانه های ترکیه، چاپ اول ۱۳۷۳، مرکز نشر دانشگاهی؛ کتابخانه چلبی عبدالله افندی، ش ۴، ص ۳۷.
۵۴- نامعلوم، شرح اسماء الحسنی، ش ۱/۴۶۴۵. کاتب:

حسین میراحمد الجامی تاریخ کتابت: ۹۷۲هـ. ق.
آغاز: الحمد لله الذي اخترع ماهيات الاشياء بفيض وجود،
ووكشاهم (؟) خلل الوجود بوجوده ...
انجام: وفوز اكبر لقاء حق تعالى باشد اللهم ارزق في الدنيا
وفي الآخرة رؤيتك. تمام شد این کتاب.

ر.ک: همان، ص ۲۴۶؛ کتابخانه سیمیه، ش ۶۸.
۵۵- شرح اسماء الحسنی در مجموعه رسائل ش ۳۲۲۸. نام
کاتب: عبد پروصمت محمد عصمت.
آغاز: این نه مجموعه ای است بل مجمعی است از الفاظ و
معانی رنگین و این نه بیاض است بل سواد ای است از زلف و
رخسار حورالعین.

ر.ک: همان، ص ۵۸۳. کتابخانه ولی الدین افندی،
ش ۱۴۱.

۵۶- سیف الدین باخرزی، شرح اسماء الحسنی.
ر.ک: هدیه العارفين: ج ۱، ص ۳۹۱. یک نسخه به شماره
۸/۱۶۲۳/۴۶۷۳ کتابت جمادی الثاني ۸۴۷هـ. ق در کتابخانه
شیرانی (پاکستان) هست. ر.ک: بشیر حسین، فهرست
مخطوطات شیرانی ج ۲، ص ۲۳۱، ش ۱۲۷۷ و احمد منزوی
فهرست مشترک پاکستان ج ۳، ص ۱۵۸۲. همچنین بنگرید:
مایل هروی، مقدمه روح الأرواح سمعانی، ۱۳۶۸ تهران،
ص ۴۷.

۵۷- نامعلوم، شرح اسماء الحسنی، ردیف ۳۳.
آغاز: منقول از بحر الغرائب در شرح اسماء الحسنی حامداً
ومصلياً. بدانکه اسماء ...

ر.ک: نسخه های خطی کتابخانه ندوة العلماء، ص ۷۵۱.
۵۸- شیخ عارف ابو الحکم عبدالسلام بن عبدالله بن ابی
الرجال اللحمی الأشبلی مشهور به ابن برجان، شرح اسماء
الحسنی، مؤلف که متوفی ۵۳۶هـ. ق در مراکش است در این
کتاب بیش از ۱۳۰ نام مشهور از اسماء الله را هر یک در سه فصل
شرح کرده است. از این اثر در سال ۹۲۴ تلخیصی صورت
گرفته است (آلوارت ۵۰۹/۱۱).

ر.ک: کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۱. کحاله،
معجم المؤلفين، ص ۴۴؛ دایرة المعارف بزرگ اسلامی،

ر.ک: نسخه های خطی کتابخانه محمودآباد لکهنو،
ص ۱۷۳.

۵۰- نامعلوم، شرح اسماء الله. رساله کوچکی همراه با
حاشیه ۱۶ سطری.

ر.ک: مجموعه نسخه های خطی کتابخانه حمیدیه بهوپال
کشمیر، ج ۲، ص ۵۶.

۵۱- نامعلوم، شرح اسماء حسنی (عرفان- فارسی).
شرح مهم عرفانی است بر نامهای الهی، مشتمل بر روایتهای
نبوی و گفتار بزرگان عرفان و تصوف و اشعار فارسی و عربی
عرفا. مؤلف این شرح از دانشمندان اهل سنت است و آن را به
سبک فارسی قدیم نوشته شده است.

آغاز: «افتتاح کرده شد شرح اسامی خداوند جل جلاله
بیاری ... معنی هو او بوز و در میان عوام تا هورا بالله تعریف
نکنی»

انجام افتاده: «و در آینه آنج صافی است اعضا و اجزاء باندازه
خود می ستانند مابقی شغل را بأصل ...»

ر.ک: مجموعه خطی کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی
نجفی، ج ۴، ص ۳.

۵۲- نامعلوم، شرح اسماء حسنی.

آغاز: بدانکه اسماء الله توفیقی است یعنی موقوفست بر
سماح اذن شارع. هر اسمی که در شرح اطلاق ...

انجام: نزد احیاء یا قبض می کند در نوم و بسط می کند در
ایقاظ یا تنگ می گرداند دلها را بحزن ...

ر.ک: نسخه های خطی در کتابخانه ندوة العلماء،
ص ۷۵۰.

۵۳- عبدالعزیز بن نصیر، شرح اسماء الحسنی. کاتب:
عبدالعزیز بن نصر الطبری. تاریخ کتابت: سال ۸۷۴هـ. ق.

آغاز: افتتاحت باسمک العظیم یا ذا الجلال والاکرام چه
مفتح هر کلام و مختتم هر سخن که مطابق مقتضای ...

انجام: و در نظر ارادت حضرت و اهب المواهب والامال ان
مادح و حامد مستحسن مقبول والله اعلم بالصواب ... مصلياً
علی نبیه م

ظاهراً مرحوم مجتبی منبوی در حاشیه کتاب نوشته اند:

الحسنی) بیشتر از جنبه صرفی و اشتقاقی و مختصر اشاراتی به بعضی از تحقیقات درباره مفهوم آنها.

آغاز: «الله لا اله الا هو له الاسماء الحسنی والحمد لله ... وبعد فهذه اشتقاقات اسماء الله تعالی التسعة والتسعين»

انجام: «والصلاة علی من ابرز من الکمال ماکان کامناً.»
ر. ک: مجموعه خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۶، ص ۳۶۷.

۵۹- عارف شیرازی، شرح اسماء الله. (به خط سید محمد حسینی در اصفهان در روز دوشنبه ۱۶/ج ۱/۱۱۰۶-۹۹-۱۰۶ در مجموعه نسخه های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی از صفحه ۹۹-۱۰۶. ر. ک: فهرست کتابهای خطی کتابخانه مجلس سنا، ج ۱، ص ۱۴۳.

۶۰- شهاب الدین ابوجعفر احمد سهروردی، شرح اسماء الله. این کتاب را فخرالدین ابوالمکارم در بغداد جست و به فارسی درآورد.
ر. ک: دانش پژوه، فهرست نسخ خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ص ۱۱۷.

۶۱- رفیعی نائینی، رساله در شرح اسماء الله.
ر. ک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه وزیری یزد، ج ۳، ص ۹۲۷، ش مجموعه ۱۳۴۸ (از ۵۴-۶۴).

۶۲- نورالله حمزة بن سلیمان، شرح اسماء الله. (عرفان-ترکی) (۱۸۶-پ ۱۹۴) / شرح اسماء حسنی با ذکر خواص آنها، به روش مختصر و کوتاه. گرفته شده از بیانات شیخ جلال الدین تبریزی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین ... بعد، و بدرستی و راستی بومذکور اولان الله تبارک و تعالینک اسماء حسنی سنک»
انجام: اهل معرفت دخی عرفان دخی اهل علم و اذهان حاصل اوله.
ر. ک: مجموعه خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۸، ص ۲۶.

۶۳- سید محمد المدنی، شرح الاسماء الحسنی. ش ۳۱۴ تاریخ کتابت ۹۱۴ هـ. ق.
آغاز: غیر نام تو ندارم هیچ نامی ابتدا زان به بسم الله الرحمن الرحیم شد این بنا ... توضیح: در پایان آن رساله ای به ترکی آمده است.
ر. ک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه های ترکیه، ص ۷؛ کتابخانه امیر خواجه کمانکش، ش ۲۳.

۶۴- حسن بن محمد نیشابوری، شرح الاسماء الحسنی (عربی). شرح مختصری است بر نودونه اسم الهی (اسماء الله

۶۵- علامه ملا محمد باقر بن محمد تقی مجلسی، شرح الاسماء الحسنی.
۶۶- علی بن احمد بن محمد بن علی بن متوی نیشابوری، شرح الاسماء الحسنی. نویسنده که به واحدی شهرت دارد و مکنی به ابوالحسن است، صاحب کتاب معروف اسباب النزول و متوفی به سال ۴۶۸ یا ۴۶۵ هـ. ق در نیشابور است.

۶۷- محی الدین ابن عربی، شرح الاسماء الحسنی. محسن جهانگیری، ابن عربی، ص ۹۲-۱۱۹.
۶۸- میر سیدعلی همدانی (۷۱۴-۷۷۶ هـ. ق)، شرح اسماء الله. این کتاب در شرح و اهمیت و فضایل اسماء الحسنی و نودونه اسم الهی نوشته شده است. نسخه خطی این رساله در کتابخانه مجلس شورای اسلامی موجود است. ر. ک: نسخه های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، شماره ۳۸۷۱.

۶۹- ابومنصور محمد بن احمد الهروی لغوی مشهور به ازهری، شرح الاسماء الحسنی. نویسنده که همان صاحب تهذیب اللغة و شرح اصلاح المنطق ابن سکیت است در سال ۳۷۱ هـ. ق وفات یافته است.
ر. ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۱؛ ریحانة الأدب، ج ۱، ص ۱۱۲.

۷۰- ابوالعباس احمد بن محمد بن عیسی برلسی فاسی مشهور به احمد زروق (متوفی ۸۹۹ هـ. ق)، شرح الاسماء الحسنی.
ر. ک: همان.

۷۱- برهان الدین محمد بن محمد النسفی (متوفی ۶۸۷)، شرح الاسماء الحسنی.
ر. ک: همان.

۷۲- علی بن حسن شافعی بیهقی (متوفی ۴۵۸ هـ. ق)، شرح الاسماء الحسنی.
ر. ک: همان.

۷۳- تقی الدین ابی بکر بن محمد حصنی شافعی (متوفی ۸۲۹ هـ. ق)، شرح الاسماء الحسنی.

۷۴- شرح مختصری است بر نودونه اسم الهی (اسماء الله

۸۰- شیخ صالح بن عبدالکریم کرزگانی بحرانی (متوفی ۱۰۹۸ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی. شیخ آقابزرگ این کتاب را از قول سید نورالدین برادر صاحب مدارک نقل نموده اند.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۹.

۸۱- شیخ محمدتقی بن عبدالرحیم طهرانی اصفهانی، شرح الاسماء الحسنی. نویسنده صاحب حاشیه مشهور بر معالم الاصول و متوفی ۱۲۴۸ هـ. ق است.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۸۲- شیخ ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی، شرح الاسماء الحسنی. نویسنده که در نجف مدفون است معاصر محقق کرکی و متوفی بعد از سال ۹۴۵ هـ. ق بوده که در آن سال کتاب نفحات الفوائد را نوشته است و شرح الاسماء را در سال ۹۳۴ هـ. ق به پایان برده است.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۸۳- شیخ محمدتقی ابن شیخ محمد باقر تهرانی، شرح الاسماء الحسنی. مؤلف که معروف به آقاجفی است از اجله علمای امامیه در سده چهاردهم هجری قمری جامع معقول و منقول و صاحب تألیفات بسیار (متوفی ۱۳۳۱ یا ۱۳۳۲ هجری قمری) بوده است.

ر.ک: ریحانة الأدب، ج ۱، ص ۵۸.

۸۴- محمد حاکم الرومی، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: ایضاح المکنون، ج ۲، ص ۴۳.

۸۵- حسام الدین محمد بن عبدالرحمن بن خضر بن محمد بن العماد مصری دمشقی حنفی معروف به ابن بریطع (متوفی ۸۷۴ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: همان.

۸۶- محی الدین محمد بن سلیمان کافیبجی (متوفی ۸۷۹ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۵.

۸۷- ابو محمد محی الدین عبدالقادر بن محمد ابی الفیض حلبی معروف به ابن قضیب البان (متوفی ۱۰۴۰ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۴-۱۰۳۵.

۸۸- صدرالدین محمد بن اسحاق قونوی (متوفی ۶۷۲ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی. شرحی است به زبان اهل ذوق و اشاره و کشف و نه به روش بحث و استدلال.

ر.ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۴؛ قاموس الاعلام،

ج ۴، ص ۲۹۴۴؛ ریحانة الأدب، ج ۳، ص ۴۳۱.

۸۹- ولی الدین اسماعیل بن ابراهیم بن جعفر منفلوطی

ر.ک: همان.

۷۴- ابوبکر احمد بن علی رازی حنفی مشهور به حصاص (متوفی ۳۷۰ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: همان و نیز ریحانة الأدب، ج ۱، ص ۴۱۱.

۷۵- احمد بن محمد بن ابراهیم خطابی حافظ (متوفی

۳۸۸ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

ر.ک: همان و نیز ریحانة الادب، ج ۲، ص ۱۴۰.

۷۶- عقیف الدین سلیمان بن علی بن عبدالله تلمسانی

(متوفی ۶۹۰ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی.

عقیف الدین تلمسانی در این کتاب معانی اسماء الهی وارد شده در قرآن را از سوره فاتحه تا سوره ناس ذکر کرده و ابتدا اسم را، آنگاه آیه ای را که درباره آن است آورده و در ذیل هر اسمی آنچه که مؤلفین سه گانه یعنی بیهقی و غزالی و ابن برجان گفته اند آورده است و آنچه آن سه نفر به تنهایی یا مشترکاً هم عقیده بوده اند را آورده و نیز نکاتی به زبان اهل تصوف در ذیل برخی اسماء آورده است.

ر.ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۴؛ بروکلمان (ترجمه عربی)، ج ۵، ص ۵۶؛ مفتاح الكنوز الخفیه پاتنه ۲: ۴۱۰ رقم ۲۵۷۹ و ۱۷.

۷۷- سید علی بن شهاب الدین همدانی (متوفی

۷۸۶ هـ. ق.)، شرح الاسماء الحسنی. قاضی نورالله شوشتری کتاب مستقلى در تشیع او نوشته است.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸؛ کشف الظنون، ج ۲،

ص ۱۰۳۲.

۷۸- سید عبدالقاهر بن سید کاظم نوبلی بحرانی، شرح

الاسماء الحسنی. نویسنده ساکن بندر لنگه بوده و در همانجا (تقریباً در سال ۱۳۰۰ هـ. ق) وفات یافته است.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۷۹- سید محمدحسین بن محمدتقی درودآبادی همدانی،

شرح الاسماء الحسنی. شیخ آقابزرگ می نویسد: نسخه آن کتاب آنچنانکه نویسنده برای من نوشته، نزد فرزند مؤلف سید ابو الفضل عارفی در طهران موجود است.

ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۹۷- (منسوب به) ابوعلی سینا، شرح الاسماء الحسنی.
 دکتر ذبیح الله صفا می نویسد: کتابی به نام شرح اسماء الله
 در کتابخانه های ایران و استانبول از ابوعلی سینا موجود است،
 ولی این حقیر در فهرست کتب ابوعلی سینا به این نام برخورد نکردم.
 ر.ک: تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی، ص ۲۲۷.
 ۹۸- ملا محمدباقر بن محمدتقی مجلسی اصفهانی (متوفی
 ۱۱۱۱ ه.ق) صاحب بحار الانوار، شرح دهاء جوشن کبیر.
 مشخص نشد که این آیا غیر از شرح الاسماء الحسنی است که
 مرحوم ملا محمدباقر مجلسی نوشته یا همان است.
 ر.ک: کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۱.
 ۹۹- مولی محمد نجف کرمانی مشهدهی عارف اخباری
 (متوفی ۱۲۹۸ ه.ق)، شرح دهاء الجوشن الکبیر. در مطلع
 الشمس از آن نام برده است.
 ر.ک: همان.
 ۱۰۰- مولی حبیب الله بن علیمدد ساوجی کاشانی (متوفی
 ۱۳۴۰ ه.ق)، شرح دهاء الجوشن الکبیر.
 ر.ک: همان.
 ۱۰۱- محمود بن عثمان اللامعی برسوی، شرح المعمیات
 اسماء الحسنی. تاریخ کتابت این اثر ۹۵۳ ه.ق است، ولی
 تاریخ وفات مؤلف را ۹۳۸ نوشته اند؛ هر چند که انتساب این اثر
 به او ثابت نشده است.
 ر.ک: فهرست نسخه های خطی فارسی کتابخانه های
 ترکیه، ۵۷۴؛ کتابخانه ولی الدین افندی، ش ۱۰۵ شماره
 ۲۷۱۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۵.
 ۱۰۲- شیخ احمد بن علی البونی (متوفی ۶۲۲ ه.ق)،
 الطريق وقسطاس التحقيق من مشكاة اسماء الله الحسنی والتقرب بها الى
 المقام الاسنی.
 حاجی خلیفه کتابهای زیادی در زمینه شرح اسماء الحسنی از
 او نقل کرده که بسیاری از آنها بدون اسم مؤلف و مشخصات
 کتاب است و ما از آوردن آن کتب خودداری کردیم. همچنین
 چندین کتاب در این موضوع از همین نویسنده، از جمله یک
 شرح مختصر به نام «سوانح النعم وسوانح الکرم»، نام برده است.
 حاجی خلیفه این شرح را شرحی بزرگ مثل شرح ابن برجان
 دانسته است.
 ر.ک: کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۲۶ و ج ۲، ص ۱۰۳۴.
 ۱۰۳- قاضی حمیدالدین محمد بن محمود بخاری ناکوری
 هندی سهروردی، طوابع الشموس فی اسماء القلدوس.
 ر.ک: ایضاح المکتون فی ذیل کشف الظنون، ج ۴،
 ص ۸۸.

(متوفی ۶۵۲ ه.ق)، شرح الاسماء الحسنی.
 ر.ک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۴.
 ۹۰- عبدالعزیز بن احمد الدیری (متوفی ۶۹۴ ه.ق)، شرح
 الاسماء الحسنی.
 ر.ک: همان.
 ۹۱- شیخ عبیدالله سمرقندی (متوفی ۹۵۳ ه.ق)، شرح
 الاسماء الحسنی.
 ر.ک: همان.
 ۹۲- شیخ عبدالله بن ابی بکر موصلی شیبانی (متوفی رمضان
 ۸۲۰ ه.ق)، شرح الاسماء الحسنی.
 ر.ک: همان.
 ۹۳- عبدالله بن عبدالقادر غزالی زاده (متوفی ۹۷۷ ه.ق)،
 شرح الاسماء الحسنی.
 ر.ک: همان.
 ۹۴- محمد بن ابوالقاسم بن بابجوك بقالی خوارزمی نحوی
 معروف به زین المشایخ، شرح الاسماء الحسنی. نویسنده از
 تلامذه جارالله زمخشری و متوفی ۵۶۲ یا ۵۶۷ در بلخ است.
 ر.ک: ریحانة الأدب، ج ۲، ص ۴۰۷.
 ۹۵- سید علی خان بن سید خلف مشعش حویزی، شرح
 الاسماء. نویسنده از علمای متصوف امامیه (متوفی
 ۱۰۸۸ ه.ق) بوده است. این سید علی خان غیر از سید
 علی خان صاحب شرح صمدیه و صحیفه سجادیه است.
 ر.ک: ریحانة الأدب، ج ۲، ص ۹۱ و نیز الذریعه.
 ۹۶- شیخ محمد بن بهاء الدین، شرح الاسماء الحسنی.
 آغاز آن دو خطبه دارد: الحمد لله الذي تفرد في ذاته بالعلو
 والغناء. وسمى في الازل... الى قال: وبعد فيقول اضعف العباد
 محمد بن بهاء الدین حشرهما الله...
 نسخه ای از آن در کتابخانه حاج حسین ملک التجار در تهران
 است و به خط سید عبدالله بن یوسف حسینی که در اواسط
 جمادی الثانی سال ۱۱۱۲ ه. از نسخه خطی محی الدین بن
 نصرت - که تاریخ کتابتش بنا به قول حاجی خلیفه (۱۰۳۴/۲)
 ۹۵۳ یا ۹۶۰ است - نوشته شده است.
 ر.ک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۰.

ردیف ۳۰.

۱۰۸- مولی حسین بن علی بیهقی کاشفی (متوفی حدود سال ۹۱۰ هـ.ق)، المرصد الاسنى فی شرح اسماء الله الحسنى.

ر.ك: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۱۰۹- نامعلوم، المطلب الاعلى فی شرح الاسماء الحسنى.

ردیف ۱۵۰۴.

ر.ك: فهرست نسخه های خطی کتابخانه تحقیق و اشاعت

کشمیر، ج ۱، ص ۲۱.

۱۱۰- سید نعمت الله بن عبدالله بن محمد موسوی

جزائری، المقامات النجاة فی شرح اسماء الحسنى. وی شاگرد

علامه مجلسی و از اکابر علماء متأخر امامیه (متوفی

۱۱۱۲ هـ.ق) بوده است. جلد اول این اثر را در سال ۱۱۰۳ به

پایان برد و علامه مجلسی او را از ادامه دادن آن منع نمود.

ر.ك: الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۰؛ ریحانة الأدب، ج ۳،

ص ۱۱۳.

۱۱۱- شیخ زین الدین ابی محمد علی بن محمد بن یونس

البیاضی النباطی، المقام الاسنى فی شرح الاسماء الحسنى. مؤلف از

اکابر علمای شیعه (متوفی ۸۷۷ هـ.ق) است.

ر.ك: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۸.

۱۱۲- الغزالی، المقصد الاسنى فی شرح خواص الاسماء

الحسنى. یکی از مشایخ مصر به نام غزالی آن را در سال ۱۰۵۰

نوشته است. شرح بزرگی است که اول آن این است: الحمد لله

الذی اظهر اعیان الممكنات ...

ر.ك: كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۳.

۱۱۳- ابو العباس (ابوالفضل) تاج الدین احمد بن محمد بن

عبدالکریم سکندری جذامی، المقصد المجرى فی معرفة الاسم

المفرد. مؤلف ملقب به شیخ کبیر و مشهور به ابن عطاء الله است

و عارف شاعر نحوی محدث مفسر و فقیه مالکی و از مشایخ

بزرگ شاذلیه (متوفی ۷۰۹). این اثر رساله ای است فلسفی

کلامی که در آن درباره ذات، صفات، اسماء و افعال خداوند به

شیوه اشاعره سخن رفته است. نظرات ابن عطاء الله درباره «اسم

مفرد» مورد مخالفت ابن تیمیه قرار گرفت. ابن عجیبه از این

تصنیف با نام «القول المجرى فی معرفة الاسم المفرد» یاد کرده است

(ابن عجیبه احمد ایقاظ الهمم فی شرح الحکم، بیروت،

دارالفکر، ص ۹).

ر.ك: دایرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۳۱۱.

۱۱۴- نامعلوم، منتخب روح الأرواح سمعانی.

کهنترین نسخه منتخب مذکور (روح الأرواح) ظاهر آدر نیمه

اول از سده هشتم هجری کتابت شده است و چنین می نماید که

۱۰۴- نامعلوم، قصیده فی الاسماء الحسنى (شعر - عربی).

قصیده ای است در ۶۱ بیت به صورت مناجاة که در آن اسماء

حسانى الهی را می شمارد، و در فهرست روی برگ اول این

قصیده را «القصیده الامیاطیه» نامیده است.

آغاز: بدأت بسم الله والحمد اولاً

على نعم لم تخص فيما تنزلاً

انجام: كذا الانبياء والالهی والصحب کلهم

ويعد فحمد الله ختماً واولاً

مجموعه كتب خطی کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی

نجفی، ج ۱، ص ۲۰۲.

۱۰۵- امیر علاء الدین محمد بن شاه ابی تراب حسینی از

سادات گلستانه (متوفی ۱۱۱۰ هـ.ق)، کاشف الاسماء. نام

اصلى آن روضه العرفاء بود، اما پس از چاپ به کاشف الاسماء

تغییر نام پیدا کرد.

ر.ك: الذریعه، ج ۱۳، ص ۸۹ و ج ۲، ص ۶۷. نسخه

خطی آن در کتابخانه میرزا طاهر تنکابنی و اکنون در کتابخانه

مجلس فهرست سپهسالار ج ۲، ص ۶۱۱ است.

۱۰۶- عبدالجلیل محمد بحرآبادی، لطائف الاسماء.

(۸۴ برگ)

آغاز موجود: بنقصان خویش ... هست امیدم که هنر پروران

خرده نجویند ز بزرگی آن

ان هذا الشروع فی المقصود

مستعیناً بوسع المعبود الخ

انجام موجود: آن مملکت را سیورغال ملک اعظم مشارالیه

دانسته و او را.

ر.ك: فهرست نسخه های خطی کتابخانه وزیری یزد، ج ۲،

ص ۶۱۰.

۱۰۷- نامعلوم، مجموعه اسماء حسنى وغيره.

آغاز: باید که وقت شام غسل کرد، با وضو بنشیند و نماز

مغرب و عشاء ادا کرده و بسوی ...

انجام: چون تسبیح تمام شود یک دانه ای بشمار جدا کند

چون شمار دانه تمام شود.

ر.ك: نسخه های خطی کتابخانه ندوة العلماء، ۷۵۳،

آغاز: یا الله یا رحمن یا رحیم یا ملک یا قدوس یا سلام یا مؤمن.
انجام: یا مانع یا ضار یا نافع یا نور یا هادی یا بدیع.
ر.ك: نسخه های خطی کتابخانه محمودآباد لکنهو، ص ۱۸۶.

ج- مقالات*

- ۱۲۱- سید صدرالدین طاهری، الاسماء الحسنی از دیدگاه ابن عربی. تحقیقات اسلامی، سال هفتم، شماره اول، سال ۱۳۷۱، ص ۹۷-۱۲۴.
- ۱۲۲- نامه آستان قدس، اسماء الله از قرآن مترجم مورخ ۶۶۱ ج ۹ (۱۳۵۱)، ش ۳، ص ۳-۶.
- ۱۲۳- محمد عبدالمجید الرمیثی، اسماء الله الحسنی. التربية الاسلامیه (بغداد)، س ۲۶، ص ۸۴ (شعبان ۱۴۰۵ هـ). ق مایو ۱۹۸۵ م (ص ۱۹-۲۱).
- ۱۲۴- غالب عبدالله، اسماء الله الحسنی الاسم الاعظم. نور الاسلام، س ۱، ۷۴، ۸ (۳-۴/۱۴۰۹ هـ = ۱۰-۱۱/۱۹۸۸ م) ص ۶۳-۶۶.
- ۱۲۵- غالب عبدالله، اسماء الله الحسنی نفی الصفات الجسمانیة (دراسة قرآنیة). نور الاسلام، س ۱۰، ۹۴۱ (۵-۶/۱۴۰۹ هـ = ۱-۲/۱۹۸۹ م) ص ۴۴-۴۷.
- ۱۲۶- محمد احمر قمر، اسماء الله الحسنی وفضائلها (بحث قرآنی). الفاروق، ۲۵۴ (۷-۸/۱۴۱۱ هـ) ص ۴-۷.
- ۱۲۷- غالب حسن، اسماء الحسنی نظرة عامة (دراسة قرآنیة)، نور الاسلام، س ۳۴۱، ۴ (۱۰-۱۱/۱۴۰۸ هـ = ۵-۶/۹۸۸۱ م) ص ۵۳-۵۴ و ۵۴، ۶ (۱۲/۱۴۰۸ هـ = ۱/۱۴۰۹ هـ = ۷-۸/۱۹۸۸ م) ص ۸۳-۸۵.
- ۱۲۸- اسماء و جلوات اسماء (اسماء الحسنی در قرآن کریم به زبان فارسی)، نگهبان انقلاب اسلامی س ۳، ص ۸۲۴ (اردیبهشت ۱۳۶۲ ش)، ص ۴۸-۴۹.
- به امید تخلّق به اسماء الحسنی

- در ایران یا آسیای صغیر کتابت شده است. این نسخه از برگزیده روح الارواح به خط نسخ کهن در هاشم جنگی نویسانیده شده که متن آن متضمن اشعار سعدی. اثیر اخسیکتی و دیگر سخنوران فارسی زبان است (نسخه مذکور متعلق به استاد دکتر شفیعی کدکنی است) دو نسخه دیگر از این گزیده که به خط نستعلیق در سده های دوازدهم و سیزدهم هجری کتابت شده، در کتابخانه دارالعلوم رحمانیه هزاره (پاکستان) موجود است (استاد احمد منزوی، فهرست مشترک پاکستان، ج ۳، ص ۱۵۸۴).
- ر.ك: نجیب مایل هروی، مقدمه روح الارواح سمعانی. ص ۹۶ و ۹۷.
- ۱۱۵- عبدالله بن عمر بن احمد بیضاوی صاحب تفسیر بیضاوی، منتهی المنی بشرح الاسماء الله الحسنی. نویسنده متوفی ۶۸۲ یا ۶۸۵ یا ۶۹۱ یا ۶۹۲ و یا ۶۹۶ هـ. ق در تبریز است.
ر.ك: كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۱.
- ۱۱۶- شمس الدین محمد بن ابراهیم مالکی مشهور به خطیب وزیری (متوفی ۸۹۰ هـ. ق)، المنهل العذب فی شرح اسماء الرب. نویسنده این کتاب را در مکه مکرمه برای عده ای از اهالی آنجا در سال ۸۸۲ نوشت. سخاوی گوید: آن مختصر کتاب غزالی است، ولی هیچ ذکر نکرده است.
ر.ك: همان.
- ۱۱۷- نجم الدین احمد بن محمد شافعی (متوفی ۷۲۷ هـ. ق)، الموضع الطريق.
ر.ك: كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۳۵.
- ۱۱۸- نامعلوم، نظم اسماء حسنی (شعر- فارسی).
اسماء حسنی را، هر نامی را در یک بیت فارسی به نظم کشیده و دارای اشارات عرفانی است.
آغاز: الله نیست حد خامه از نام اله
دم زدن باید زبان دارد نگاه
انجام: الصبور: از دل او آنچه باید دور داد
چشم جانش با نشان نور داد
ر.ك: مجموعه کتب خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۸، ص ۴۷ (۲۸۴۵).
- ۱۱۹- سید محمد مهدی بن سید محمد بن سید محمد صادق موسوی خوانساری اصفهانی، نفائس الکلام فی شرح اسماء الله العظام. مؤلف از علمای امامیه برادر صاحب روضات الجنات و صاحب احسن الذریعه و احسن التودیعه است.
ر.ك: ریحانة الأدب، ج ۲، ص ۱۹۰.
- ۱۲۰- نامعلوم، نودونه نام باری تعالی (فارسی).

* در قسم مقالات غیر از مورد اول بقیه را از: عبدالجبار الرفاعی، معجم الدراسات القرآنیة، قسم المقالات، ص ۴۳۵-۴۳۶ آورده ام.